

**НАЦЫЯНАЛЬНАЯ АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСІ
ІНСТЫТУТ ЛІТАРАТУРЫ ІМЯ ЯНКІ КУПАЛЫ**

УДК 882.6.09

ГОЎЗІЧ ІРЫНА МІКАЛАЕЎНА

**ЖАНРАВА-СТЫЛЯВАЯ СПЕЦЫФІКА ТВОРЧАСЦІ
АНАТОЛЯ ВЯРЦІНСКАГА І ЯЗІК СПАКОВА**

10.01.01 – беларуская літаратура

Аўтарэферат
дысертацыі на атрыманне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук

Мінск – 2003

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Актуальнасць тэмы дысертацыі. Беларуская літаратура XX стагоддзя вывучана ў нашы дні ў дастаткова поўным аб'ёме, асабліва творчасць класікаў – Янкі Купалы і Якуба Коласа, М. Багдановіча, М. Гарэцкага, К. Чорнага, К. Крапівы, І. Мележа і інш. У меншай ступені даследаваліся набыткі пісьменнікаў ваеннага і пасляваеннага пакаленняў, а таксама генерацыі 70-х і пазнейшых гадоў. У нашай працы ўпершыню пастаўлена ў кантэкст літаратурнага працэсу XX стагоддзя творчасць прадстаўнікоў пакалення шасцідзсятнікаў – Анатоля Вярцінскага і Янкі Сіпакова, розных па стылю, непадобных манерай пісьма, але блізкіх ідэйна і тэматычна.

Актуальнасць тэмы дысертацыі вызначаецца некалькімі фактарамі:

- пільнай патрэбай вывучыць творчасць шасцідзсятнікаў, якія ў апошні час трапілі пад агонь жорсткай і, як уяўляецца, не заўсёды справядлівай крытыкі;
- пастаноўкай набыткаў двух мастакоў слова ў кантэкст беларускага літаратурнага працэсу другой паловы XX стагоддзя, дасягненняў класікаў нацыянальнай літаратуры;
- неабходнасцю даследаваць стылявое абнаўленне, жанравую дыфузію ў літаратуры апошніх гадоў, прапанаваць арыгінальную канцэпцыю жанрава-родавага падзелу лірыкі і паводле гэтай новаму прачытаць паэзію Анатоля Вярцінскага і Янкі Сіпакова;
- увядзеннем у літаратуразнаўчы ўжытак малавядомых ці невядомых фактаў, паралеляў, супастаўленняў, што паспрыяе большай доказнасці і арыгінальнасці даследавання літаратуры другой паловы XX стагоддзя.

Сувязь работы з буйнымі навуковымі праграмамі, тэмамі. Работа выканана ў адпаведнасці з планавай тэмай кафедры беларускай літаратуры БДПУ імя Максіма Танка «Актуальныя праблемы вывучэння і выкладання беларускай літаратуры на сучасным этапе», уваходзіць у праграму комплексных літаратуразнаўчых даследаванняў, звязаных з распрацоўкай пытанняў тэорыі і гісторыі слоўнага мастацтва. Зацверджана Вучонай радай БДПУ імя Максіма Танка (пракакол № 4 ад 29. 01. 1998 г.)

Мэта і задачы даследавання. Галоўнай *мэтай* даследавання з'яўляецца раскрыццё змястоўнасці, арыгінальнасці, непаўторнасці і наватарства творчасці Анатоля Вярцінскага і Янкі Сіпакова, паказ іх ролі ў стварэнні дамінантных каштоўнасцей філалагічнага пакалення.

Гэтай мэце адпавядаюць наступныя *задачы*:

- разгледзець аб'ектыўныя і суб'ектыўныя фактары, якія паспрыялі фарміраванню эстэтычнай праграмы філалагічнага пакалення, раскрыць арыгінальнасць і адметнасць творчасці яго прадстаўнікоў – стылявую, жанравую, тэматычна-пафасную;

– абгрунтаваць канцэпцыю неаднароднасці лірыкі як роду літаратуры, пацвердзіць паспяховае развіццё ў XX стагоддзі выяўленча-апісальнай, эталагічнай і медытатыўнай (філасофскай) плыняў у ёй;

– паставіць творчасць Анатоля Вярцінскага і Янкі Сіпакова ў кантэкст дасягненняў беларускай класікі – Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Гарэцкага, Максіма Танка і інш.;

– пацвердзіць з дапамогай прыёмаў кампаратывістыкі, аналізу канкрэтных твораў ідэйна-тэматычнае падабенства і жанрава-стылявое адрозненне лірыкі двух аўтараў – прыхільнікаў апісальна-выяўленчага і дыдактычна-павучальнага пісьма;

– пры дапамозе прыёмаў герменеўтыкі, карыстаючыся канцэпцыяй сістэмна-тыпалагічнага і комплекснага падыходаў да літаратурна-эстэтычных з’яваў, звярнуць увагу на арыгінальнасць мікравобразнасці, «каляровага» афармлення, паэтычнага сінтаксісу творчасці двух аўтараў.

Аб’ект і прадмет даследавання. Аб’ектам даследавання з’яўляюцца ліра-эпічныя і лірычныя творы Анатоля Вярцінскага і Янкі Сіпакова пераважна малых формаў. У асобных выпадках выкарыстаны назіранні над паэмамі, праяўнымі прытчамі, метафарами Янкі Сіпакова.

Прадмет даследавання – жанравая і стылявая спецыфіка, вобразная адметнасць, аднолькавасць і непадобнасць стылю двух арыгінальных аўтараў – Янкі Сіпакова і Анатоля Вярцінскага ў кантэксце дасягненняў прадстаўнікоў філалагічнага пакалення і класічных традыцый нацыянальнай літаратуры.

Метадалогія і метады даследавання. Метадалогія даследавання грунтуецца на сістэмна-тыпалагічным, комплексным падыходзе да літаратурна-эстэтычных з’яваў, на дасягненнях кампаратывістыкі, герменеўтыкі, тыпалогіі, параўнальна-гістарычнага літаратуразнаўства. Базіснымі, дамінантнымі для аўтара працы сталіся гісторыка-тэарэтычныя напрацоўкі вядомых беларускіх, рускіх, асобных замежных даследчыкаў літаратуры, мастацтвазнаўцаў, лінгвістаў – М. Ароўкі, Я. Барычэўскага, М. Бахціна, А. Бельскага, В. Бечыка, Л. Гінзбург, У. Гніламёдава, А. Гурскай, В. Каваленкі, В. Кожынава, У. Конана, А. Лойкі, А. Лосева, І. Навуменкі, Г. Паспелава, В. Рагойшы, В. Халізева і інш. Былі выкарыстаны таксама філасофска-эстэтычныя канцэпцыі Арыстоцеля, Р. Барта, М. Бярдзьева, І.–В. Гётэ, А. Камю, Д. Юма, К.–Г. Юнга і інш.

Навуковая навізна працы і значнасць артыманых вынікаў заключаецца ў тым, што ў дысертацыі:

– упершыню прадстаўлена як адзінае цэлае па ідэйна-эстэтычнай скіраванасці, жанрава-стылявых пошуках пакаленне шасцідзсятнікаў;

– у істотных праявах паказана спецыфіка стылю, каляровая палітра, мастацкі свет, жанравае і вобразнае абнаўленне лірыкі Анатоля Вярцінскага і Янкі Сіпакова;

– творчасць таленавітых мастакоў слова пастаўлена ў кантэкст творчасці іх папярэднікаў – Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Гарэцкага, Максіма Танка, Пімена Панчанкі і інш.;

– улічаны фактар наяўнасці ў 1950 – 60-я і пазнейшыя гады ў слоўным мастацтве трох жанрава-стылявых плыняў: выяўленча-апісальнай, дыдактычна-павучальнай і медытатыўнай.

Практычная значнасць атрыманых вынікаў заключаецца ў тым, што матэрыялы даследавання могуць быць выкарыстаны выкладчыкамі роднай і рускай літаратур для падрыхтоўкі лекцыйных (аглядавыя тэмы) і спецыяльных курсаў у вышэйшых навучальных установах, настаўнікамі на ўроках беларускай і рускай літаратуры, студэнтамі-філолагамі пры напісанні дыпломных і курсавых даследаванняў. Матэрыял можа быць выдадзены як вучэбна-метадычны дапаможнік для студэнтаў-філолагаў і старшакласнікаў.

Эканамічная значнасць атрыманых вынікаў. Дысертацыя можа быць камерцыйным прадуктам.

Асноўныя палажэнні дысертацыі, якія выносяцца на абарону.

1. Размова пра літаратурны працэс XX стагоддзя будзе больш грунтоўнай і аб'ектыўнай, калі ўлічыць дасягненні розных пакаленняў. Філалагічнае пакаленне па-свойму адлюстравала час адлігі, застою, перабудовы, дэмакратызацыі, адраджэння, ішло ад гарачай веры ў нязгаснасць камуністычных ідэалаў да расчаравання ў іх. Такой агульнай змене пафасу і настрою адпавядалі змястоўнасць, жанрава-стылявы стан паэзіі тых, хто «вырас пад гарматнымі стваламі» (С. Гаўрусёў). Закнёная мастацкая сістэма паэтаў-філолагаў канца 50 – 60-х гадоў паступова мянялася на больш адвольную, разамкнёную ў 80 – 90-я гады, і, дзякуючы гэтаму, выразней выяўляліся яркія індывідуальнасці творцаў прыгожага

2. Пры даследаванні лірыкі як роду літаратуры трэба абавязкова ўлічваць фактар яе неаднароднасці. Пазодле спалучэння аб'ектыўнага і суб'ектыўнага, агульнага і канкрэтнага, рэальнага і віртуальнага спосабаў мадэліравання мастацкай рэчаіснасці, арыентавання на рэцыпіента і адрасата можна вылучыць у лірычнай творчасці выяўленча-апісальную, эталагічна-павучальную і медытатыўную плыні, кожная з якіх мае сваю вобразную, жанравую і стылістую спецыфіку. Аналіз вызначаных плыняў лірыкі павінен весціся з улікам блізкасці першай – да эпасу, другой – да драмы і ўлічваць актыўны ўзаемаўплыў родаў і жанраў літаратуры на сучасным этапе.

3. Анатоль Вярцінскі і Янка Сіпакоў – яскравыя прадстаўнікі філалагічнага пакалення; эвалюцыя іх творчасці – люстраны адбітак зменаў, што адбыліся ў літаратурным працэсе, у эстэтычнай праграме шасцідзсятнікаў. І разам з тым яны – спадчыннікі традыцый, пакінутых слоўнаму мастацтву нашымі класікамі – Янкам Купалам, Якубам Коласам, Максімам Гарэцкім, Максімам Танкам, Піменам Панчанкам. Традыцыйнае ўзнята паэтамі да ўзроўню наватарскага па некалькіх пазіцыях – па тэматычнай, жанравай, стылявой, максі- і мінівобразнай, пазавобразнай.

4. Пры ўсім змястоўна-пафасным падабенстве творчасць А. Вярцінскага і Я. Сіпакова ў многім адрозныя: першы – прыхільнік эталагічнай (нораваапісальнай) плыні ў літаратуры, якая выходзіць на непасрэдную,

прамую размову з чытачом, лозунгавасць, павучальнасць, дакладнасць і доказнасць у перадачы думак, адкрыты дыдактызм (адсюль і вершы-прытчы, разважанні, разгорнутыя прыказкі, прымаўкі), на графічнае, не аздобленае тропамі, экспрэсіўнае пісьмо, дзякуючы ўдаламу карыстанню сродкамі паэтычнага сінтаксісу (інверсіі, паўторы, звароткі і інш.), другі – прыхільнік выяўленча-апісальнай паэзіі, а таму арыентуецца на прадметнасць, малюнкавасць пісьма, пластыку, пераважна суразмернасць і гармонію (адсюль і сюжэтныя вершы, балады, блізкія да эпасу).

5. Многа зроблена паэтамі-шасцідзсятнікамі ў напрамку псіхалагізацыі, лірызацыі слоўнага мастацтва Беларусі і Расіі. Іх дасягненні такога парадку палягаюць у рэчышчы традыцый папярэдняй і сучаснай літаратуры. Беларускія паэты – прадстаўнікі філалагічнага пакалення – шмат зрабілі для нацыянальнага адраджэння, хваля якога прыпадае на 80 – 90-я гады XX стагоддзя. Дзякуючы іх намаганням (Я. Сіпакоў, Р. Барадулін, У. Караткевіч) наша нацыянальная літаратура авалодвае прынцыпамі мадэрнісцкага пісьма.

6. Аснову творчасці Анатоля Вярцінскага, Янкі Сіпакова і іх пакалення ў цэлым складаюць агульначалавечы змест, маральна-этычная (а значыцца – вечная) праблематыка.

Асабісты ўклад суіскальніка. Дысертацыя напісана без сааўтараў. У працы выкладзены вынікі ўласных назіранняў аўтара, аграунтаваныя на аналізе і сістэматызацыі самастойна сабранага матэрыялу.

Апрабацыя вынікаў дысертацыі. Дысертацыя была абмеркавана на пасяджэнні кафедры беларускай літаратуры Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта імя Максіма Танка і атрымала станоўчую ацэнку (праатакол № 13 ад 20.06.2003 г.). Вынікі даследавання былі выкладзены ў выступленнях на 13 міжнародных (у тым ліку ў Цвяры, Расія), 9 рэспубліканскіх канферэнцыях і таксама былі станоўча ацэнены спецыялістамі-літаратуразнаўцамі: 1. Міжнародныя купалаўскія чытанні (Гродна, 25 – 27 лістапада 1997 г.); 2. Міжнародная навукова-тэарэтычная канферэнцыя «Асоба і творчасць А. Міцкевіча ў кантэксце сусветнай культуры» (Брэст, 11 – 12 сакавіка 1998 г.); 3. Рэспубліканская навуковая канферэнцыя «Канцэптуальныя пытанні развіцця мовы, літаратуры і мастацтва ў святле праблем адраджэння культуры і духоўнасці беларускага народа» (Мазыр, 23 – 24 красавіка, 1998 г.); 4. Міжнародныя VII Гарэцкія чытанні (Мінск, 2 – 3 чэрвеня 1998 г.); 5. Рэспубліканская навуковая канферэнцыя «TERRA ALBA: Актуальныя праблемы беларускага літаратуразнаўства» (Магілёў, 25 – 26 сакавіка 1999 г.); 6. Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя «Актуальныя праблемы выкладання літаратуры ў сярэдняй і вышэйшай школе» (Гродна, 11 мая 1999 г.); 7. Міжнародныя VIII Гарэцкія чытанні (Пінск, 16 – 18 чэрвеня 1999 г.); 8. IV Міжнародная навуковая канферэнцыя «Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай» (Мінск, 12 – 14 кастрычніка 1999 г.); 9. Міжнародная навуковая канферэнцыя «Я ліру посвятил народу своему...», посвящённая 200-летию со дня рождения А.С. Пушкина (Брэст, 22 – 23 октября 1999 г.);

10. Рэспубліканскія купалаўскія чытанні (Гродна, 27 кастрычніка 1999 г.); 11. Рэспубліканская навуковая канферэнцыя «Мова і літаратура ў сярэдняй і вышэйшай школе: Актуальныя праблемы выкладання» (Гродна, 27 красавіка 2000 г.); 12. Міжнародная навуковая канферэнцыя «Мастацкі вобраз: генезіс, эвалюцыя, сучасны стан» (Брэст, 28 – 30 верасня 2000 г.); 13. V Міжнародныя купалаўскія чытанні «Янка Купала і праблемы беларускага самапазнання». (Мінск, 7 – 8 снежня 2000 г.); 14. Рэспубліканскія мемарыяльныя навуковыя чытанні «Навукова-педагагічная і літаратуразнаўчая спадчына акадэміка М.А. Лазарука» (Мінск, 4 кастрычніка 2001 г.); 15. Рэспубліканскія купалаўскія чытанні (Гродна, 24 кастрычніка 2001 г.); 16. Міжнародная навуковая канферэнцыя «Традыцыйнае і новае ў педагагіцы і літаратуры ў школе і вузе» (Брэст, 20 – 21 студзеня 2001 г.); 17. Міжнародныя купалаўскія чытанні «Янка Купала і еўрапейскія літаратурныя працы» (Мінск, 4 – 5 ліпеня 2002 г.); 18. Міжнародная навуковая канферэнцыя «Мір романтизму» (Хуліевскія чытанні) (Тверь, 12 – 15 студзеня 2002 г.); 19. Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя «Максім Танк і сучасны літаратурны праца» (Мінск, 17 – 18 верасня 2002 г.); 20. Міжнародная навукова-тэарэтычная канферэнцыя «Янка Купала і Якуб Колас у кантэксце славянскіх літаратур» (Мінск, 3 – 4 кастрычніка 2002 г.); 21. Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Культура мовы і грамадства» (Мінск, 5 – 6 снежня 2002 г.); 22. Рэспубліканская навуковая канферэнцыя «Наша класіка: традыцыі, навацарства, яе сучасная інтэрпрэтацыя ў ВНУ і школе», прысвечаная 120-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. (Брэст, 23 – 24 снежня 2002 г.).

Апублікаванасць вынікаў даследавання. Вынікі дысертацыйнага даследавання адлюстраваны ў 30 публікацыях: 8 артыкулах, змешчаных у навуковых, навукова-метадычных рэцэнзуемых выданнях, і 22 матэрыялах выступленняў на канферэнцыях. Агульная колькасць апублікаваных матэрыялаў складае 168 друкаваных старонак (10 аркушаў).

Структура і аб'ём дысертацыі. Дысертацыя складаецца з уводзінаў, агульнай характарыстыкі работы, трох раздзелаў (другі і трэці маюць параграфы), заключэння, спісу выкарыстаных крыніц. Асноўны тэкст дысертацыі займае 105 старонак, спіс выкарыстаных крыніц – 16 старонак і складае 310 назваў.

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ ДЫСЕРТАЦЫІ

Ва ўводзінах абгрунтоўваецца выбар тэмы даследавання, акрэсліваецца ступень яе раскрыцця ў айчынным літаратуразнаўстве. Пры ўсёй даследаванасці беларускай паэзіі другой паловы XX стагоддзя і лірыкі як роду літаратуры асобныя, нават метадалагічнага характару, пытанні застаюцца нявывучанымі. Сярод іх – канцэпцыя жанрава-стылявой неаднароднасці лірыкі, якая дае магчымасць выявіць істотныя заканамернасці слоўнага мастацтва, створанага філалагічным пакаленнем, вылучыць у ім яскравыя творчыя

індывідуальнасці, паказаць адрозненне стыляў Анатоля Вярцінскага і Янкі Сіпакова, паставіць іх набыткі ў кантэкст набыткаў іх сучаснікаў і прадстаўнікоў старэйшых пакаленняў.

Арыгінальны падыход даў магчымасць аўтару дысертацыі прадставіць літаратурны працэс XX стагоддзя як перыяд актыўнай дыфузійнасці родавых і жанравых прыкмет, руху да творчага пераасэнсавання традыцый і да выпрацоўкі на гэтай аснове новых прынцыпаў і прыёмаў пісьма, да стылявой разамкнёнасці і свабоды.

У першым раздзеле – «Жанрава-стылявая дыферэнцыяцыя: тэорыя і гісторыя пытання» – сцвярджаецца метадалагічны тэзіс пра род літаратуры як з’яву неаднародную, рухомую і сінтэтычную, удакладняецца класічная канцэпцыя трох родаў літаратуры, пішацца пра іх актыўнае ўзаемадзеянне ў XX стагоддзі і асабліва ў 60 – 90-я гады.

Істотныя ўдакладненні, на думку дысертанта, трэба ўнесці ў тэорыю жанраў, што склалася гістарычна і патрабуе значных карэкцый у святле канцэпцыі жанрава-родавай дыфузіі як дэ-факта ў сучасным мастацтве мінулага стагоддзя. Род літаратуры характарызуецца гэтаўнай аб’ёмнасцю твора (разгорнутасць эпасу – нават у малых яго формах, абмежаваныя памеры драмы, сцісласць лірыкі), сістэмнасцю кампазіцыйна-моўных формаў (маналагічнасць лірыкі, дыялогавасць драмы, «змешанасць» эпасу, які заключае ў сабе маналог, дыялог і іншыя формы паведамлення), спосабам «сашчаплення» частак (далучэнне адносна самастойных эпизодаў у эпасе, жорсткая сувязь сцэнаў у драме, адзінства сюжэта ў лірыцы), тэмпам развіцця дзеяння ці перажывання і прыродай часу ў творы (запаўненнясць эпасу, хуткае разгортванне будучага часу ў драме, аднамомантны пераходны час у лірыцы). У эпасе і драме падзеі падаюцца як драматычныя фавула, стан душы ў лірыцы складае сюжэт пачуццяў і перажыванняў.

Па гэтых і іншых прыкметах выразна вылучаюцца тры жанрава-стылёвыя пачаткі ў суб’ектыўным родзе мастацтва: эмацыянальна-выяўленчы (прадметна-апісальны), дыдактычна-павучальны (нораваапісальны, эталагічны) і медытатыўны. Іх праява ў творчасці асобных аўтараў і ў канкрэтных творах неаднолькавая, залежыць ад многіх фактараў, адзін з якіх – фактар часу. На канцэпцыі наяўнасці трох адзначаных жанрава-стылявых плыняў лірыкі (выяўленча-апісальнай, эталагічнай і медытатыўнай) і будуюцца наша даследаванне.

У другім раздзеле – «Вобразна-стылявыя і жанравыя пошукі Анатоля Вярцінскага», – у параграфі 2.1 – «Творчасць Анатоля Вярцінскага ў кантэксце набыткаў філалагічнага пакалення» – адзначаецца, што жанрава-стылявая сістэма творчасці паэтаў пасляваеннага пакалення – з’ява цэласная, замкнёная вобразамі-сімваламі «вера», «вернасць», «давер», узросшая на глебе непрымірымасці да ўсяго, што супрацьстаіць ім. Усё астатняе ў гэтай «цэласнасці» – вытворнае: грамадзянская «экзальтацыя», адычны і элегічна-баладны «жанравыя настроі», павышаная эмацыянальнасць, што ўплывае на

выкарыстанне сродкаў мастацкай выразнасці, на паэтычны сінтаксіс («неспакойны», «узрушаны»), настроенасць на размову ад імя народа, пакалення, грамады ў цэлым. Гэтую сістэму гарманізуюць, цэментуюць выразна акрэсленыя крытэрыі добра і справядлівасці.

У 80-я гады мастацкая сістэма, у якую «сцягнуліся» усе вектары творчасці паэтаў (і празаікаў) філалагічнага пакалення, распалася, бо з яе выпала галоўнае звязно – ідэалагічная ўпэўненасць, што выклікала рамантычны пафас і адпаведны настрой. На змену веры прыйшла зняверанасць, аптымістычны настрой памяняўся на песімістычны, камуністычна-ленінскія ідэалы – на рэлігійныя пошукі. Утварыліся індывідуальныя мастацкія сістэмы: проза Вячаслава Адамчыка, Івана Пташнікава, паэзія Рыгора Барадуліна, Анатоля Вярцінскага, Ніла Гілевіча, Янкі Сіпакова і інш. Радасць, вера ў будучыню – расчараванне – зняверанасць – такая агульная (пафасна-змястоўная) эвалюцыя творчасці прадстаўнікоў пасляваеннага пакалення. Адпавядае ёй эвалюцыя жанравая: ода, гімн, рамантычна-летуценная карціна – элегія, верш-скарга, жалба, медытацыя пра нязручныя зямны шлях – ода-абвяржэнне, пратэст, малітва да бога, літанне, трагедыяная медытацыя, прытча, метафара. Трэцяе звязно ланцуга – вобразнасць, якая таксама праходзіць тры стадыі развіцця: гарманічныя карціны, маштабны рамантызаваны малюнак (як у Караткевіча, Барадуліна, Гілевіча, Сіпакова) – псіхалагізаваная карціна, спалучэнне прадметных рэалій і філасофскіх сентэнцый – асацыятыўная вобразнасць, сінтэз малюнкавасці, абагуленасці, біблеізму (як у аўтара «Міласэрнасці плахі», «Евангелля ад мамы» Рыгора Барадуліна). Творчасць Анатоля Вярцінскага працягвае і развівае традыцыі, выпрацаваныя класікамі-папярэднікамі айчынай літаратуры: Якубам Коласам, Янкам Купалам, Максімам Багдановічам, Максімам Гарэцкім і Максімам Танкам.

У **параграфе 2.2** – «**Стылявая адметнасць творчасці Анатоля Вярцінскага**» – сцвярджаецца, што стыль гэтага паэта ў многім вызначаецца традыцыямі эталагічнага напрамку ў развіцці слоўнага мастацтва, для якога характэрныя дамінантнасць доследна-творчага пачатку, паглыблены аналітызм, сэнсавая ўпэўненасць, павышаная роля рытміка-інтанацыйнага фактара.

Анатоль Вярцінскі ў сваіх вершах да крайнасці насычае думкамі творы, звязвае іх у цэласнасць гуманістычным поглядам. Не менш скандэнсаванае ў іх і само дзеянне, якое фармальна выражана дыялогамі і спалучэннем маналогаў.

Анатоль Вярцінскі – прадстаўнік мастацтва, якое рэалізуе галоўную задачу – **эталагічную**, развіваецца ў рэчышчы традыцый красамоўнай рыторыкі.

Для «афармлення» падобнай дамінантнай змястоўнай і стылявой асаблівасці творчасці паэт часцей за ўсё карыстаецца такімі прыёмамі, як паўтаральнасць галоўных тэзісаў з мэтай большай доказнасці, устаноўка на **размоўнасць**. Амаль у кожным творы паэта прэваліруе думка і цягне за сабой усё астатняе – пачуццё, эмацыйнасць, апісальнасць, трапнасць мастацкай дэталі. Пісьмо набывае своеасаблівую сэнсавую «аголенасць»,

«рацыянальнасць» за кошт скарачэння дыстанцыі паміж аўтарам і чытачом. Канцэптуальнай для Вярцінскага-паэта становіцца паступовая «лагізацыя» пісьма – своеасаблівага кандэнсата пачуцця.

Паэзія Анатоля Вярцінскага – гэта паэзія актыўнага **дзеяння**, працэс «думання» у ёй часта рэалізуецца ў дзеянні. А. Вярцінскі стаў яскравым прадстаўніком «паэзіі думкі» (выраз А. С. Пушкіна) у XX стагоддзі. Як і Я. Баратынскі, Ф. Цютчаў, М. Багдановіч, М. Забалоцкі, А. Куляшоў, Л. Мартынаў, ён стварыў культ думкі, роздуму сваёй творчасцю.

А. Вярцінскі ідзе ў літаратуры шмат у чым Купалавым і Танкавым шляхам: шляхам канцэнтрацыі думак, пачуццяў, сэнсу ў творах, сінтэзу традыцыйнага і наватарскага, выяўлення на малой плошчы шматзначнага, яскравага, характэрнага. Шырыня «мыслення вершамі» (у сучасным слоўным мастацтве такая з'ява назіраецца вельмі часта) у розных мастакоў выклікае да жыцця і адпаведную сінтэтычную вобразнасць, стыльвую ўскладненасць, «шматслойнасць» пісьма.

У **параграфе 2.3** – «Анатоль Вярцінскі і Яўген Вінакураў» – параўноўваецца паэзія Анатоля Вярцінскага і рускага паэта Яўгена Вінакурава па наступных параметрах: пафас, змест, жанравая спецыфіка, стыльвая адметнасць, звязаныя ў ланцуг непарыўнага адзінства, цэласнасці; адзначаецца большая сувязь творчасці нашага паэта з фальклорам, меншая, параўнальна з рускім аўтарам, аздобленасць тропамі. Разам з тым абодва паэты скіроўваюць сваё мастацтва на раскрыццё агульначалавечых праблем, з'яўляюцца прыхільнікамі псіхалага-аналітычнага, паглыбленага пісьма.

У **параграфе 2.4** – «Жанравая спецыфіка лірыкі паэта» – характарызуецца жанравая палітра паэзіі А. Вярцінскага, што знаходзіцца ў прамой залежнасці ад стылю. Такія жанры і жанравыя формы, як прытча, медытатыўная элегія, гімн, ода, верш-лозунг, верш-агітка, становяцца вынікам напружанага мыслення словам паэта-філосафа.

Анатоль Вярцінскі з самага пачатку сваёй творчасці настроіўся на дыдактызм, што прывяло да заканамернага пашырэння ў яго паэзіі жанру прытчы, якая стала як бы своеасаблівай «абалонкай» індывідуальнага стылю мастака.

У сваіх **прытках** («Косім траву – яна не крычыць...», «Ноччу заплакала дзіця», «Вы разумееце правільна...» і інш.) паэт працягнуў традыцыі К. Тураўскага, З. Бядулі, Ядвігіна Ш., Якуба Коласа, выйшаў на максімальнае абагульненне, звярнуўся не толькі да індывідуальнага чытача, але і да чытача грамадскага, масавага, таму яны – «іншарэальнасць», што з'яўляецца універсумам.

Адычнасць гучання ўласцівая многім вершам паэта пра вайну, рух часу і Чалавека як Асобу. Паэтаў гуманізм як асаблівасць светапогляду прывёў да заканамернага ўзнікнення ў лірыцы **одаў** чалавеку, які ў пагранічных сітуацыях застаецца перш за ўсё асобай, чулай да болю і перажыванняў іншых, нясе і не губляе свой «чалавечы знак», праходзіць выпрабаванне часам на дабрыню

(«Ода добрым людзям», «Мы напачатку зазналі страху», «Навагодні тост» і інш.).

Часцей за ўсё *элегіі* А. Вярцінскага прасякнутыя думкамі пра чалавека і чалавецтва, рух і зменлівасць часу, пра страту кахання, пра непазбежную смерць, пра прадаўжэнне жыцця ў нашчадках («З жалем гляджу на дзіця...», «Хлопчык глядзіць», «Мы жывём, каб вяртацца...», «Трагічна-сумная няўвязка...»).

Анатоль Вярцінскі – арыгінальны мастак, які шукае прамежавыя жанравыя формы, прыхільна ставіцца да свабоднай манеры пісьма, скрыжоўвае прыёмы класічных родаў літаратуры. Падобная родавая і жанравая свабода паэта – працяг даўняй традыцыі дэмакратызацыі літаратуры, выхаду яе на адкрытую размову з рэцыпіентам.

У параграфе 2.5 – «Вобразнасць і рытмамелодыка ў творчасці Анатоля Вярцінскага» – адзначаецца, што мастацтва слова ў пераважнай большасці займаецца стварэннем новай рэчаіснасці, адлюстроўваючы свет у двух формах: умоўна-вобразнай і бязвобразнай. Менавіта другім шляхам пайшоў А. Вярцінскі, у адрозненне ад Я. Сіпакова, Р. Барадуліна і іншых равеснікаў. У мастацкім свеце Анатоля Вярцінскага пераважае мыслёва-абстрактны пачатак з усімі наступствамі: думка ў яго творчасці стаіць над пачуццём, пераважаюць дзеяслоўныя метафары, амаль поўнасьцю адсутнічаюць эпітэты, шмат увагі надае аўтар алітэрацыі, паўторах, анафарах, эпіфарах, пераносам, тэзісуальнасці, аплікацыі як стылістычным прыёмам. Сінтаксічны, гукавы і інтанацыйны спектр паэзіі Анатоля Вярцінскага даволі багаты, шырокі, разнастайны, адпаведны падобнаму зместу.

Арыгінальны і непаўторны стыль мастака трымаецца на рытміка-інтанацыйных паўторах, інверсіі словаў, вылучэнні і падкрэсліванні асноўных афарызмаў, тэзісаў, іх пастаноўкай на першую і заключную пазіцыі («Пра месца ў жыцці, як дзеці...», «Гора – не бяда, бяда – не гора»). Вялікае значэнне для разгортвання філасофскай думкі ў творах Вярцінскага надаецца адмоўнаму параўнанню, асацыятыўнай вобразнасці. Метафары Вярцінскага пераважна дзеяслоўныя («мелодыя плыве», «вуліца жыве», «яна Брава не крычыць»).

Разгляд творчасці А. Вярцінскага як цэласнай мастацкай сістэмы дазваляе зрабіць наступныя вывады:

паэт з’яўляецца прадстаўніком філалагічнага пакалення, прыхільнікам высокага, засяроджанага на маральна-этычных праблемах, а значыцца – агульначалавечага па змесце мастацтва, што арыентуецца на філасафічнасць і годна прадстаўлена ў рускай літаратуры Я. Баратынскім, М. Забалоцкім, В. Шэфнерам, у нашай – М. Багдановічам, Я. Купалам, А. Разанавым;

прыярытэтнасць аналітычнага пачатку вызначыла павучальнасць, эталагізм лірыкі арыгінальнага аўтара, кампаненты яго індывідуальнага стылю: чорна-белы, кантрастны колер вобразаў; арыентацыя пісьма на доказнасць, непасрэдную размову з чытачом; лагічнасць (тэзісуальнасць) думкі і кампазіцыі

яе перадачы; «перадавер» часткі ідэйна-мастацкіх функцый тропаў сродкам паэтычнага сінтаксісу;

эталагічны характар паэзіі Вярцінскага ў цэлым абумоўлівае яе адносную жанравую аднастайнасць, стабільнасць і запраграмаванасць на такую дамінантную разнавіднасць, як **верш-разважанне**, зварот да чытача, доказ, сінтэз тэзісаў і антытэзісаў. Нораваапісальную функцыю выконваюць і сталыя жанры ў творчасці паэта: пераважна элегіі, оды гераічна-трагедыйнага зместу, прытчы, радзей – балады;

творчасць аўтара зборнікаў «Ветрана», «З’яўленне», «Чалавечы знак» і інш. упісваецца па змястоўных, жанравых і слоўна-вобразных параметрах у кантэкст творчасці Пімена Панчанкі, рускага паэта Яўгена Вінакурава, а па значнасці ўзнятых у ёй агульначалавечых каштоўнасцей блізкая да купалаўскай і танкаўскай. Яна пераасэнсоўвае лепшыя традыцыі старажытнагрэчаскага, старажытна-ўсходнеславянскага, старабеларускага красамоўства.

У трэцім раздзеле – «Стыль, паэтыка і жанры Янкі Сіпакова» – адзначаюцца асноўныя рысы паэзіі Янкі Сіпакова, сцвярджаецца, што вобразны свет пісьменніка ўяўляе сабой цэласную сістэму, у якой тым не менш вылучаюцца дамінантныя кампаненты, на якіх «трымаецца» увесь змест мастацкай творчасці, а ўсё астатняе падсвечвае самае каштоўнае і значнае. Асаблівасці, заканамернасці і тэндэнцыі, якія рухаюць развіццё сённяшняй паэтычнай думкі ўперад, уласцівыя і лепшым узорам лірыкі Я.Сіпакова.

У параграфе 3.1 – «Матыў «вядушчыя – невідушчыя» і яго мастацкая рэалізацыя ў творчасці Янкі Купалы і Янкі Сіпакова» – паказана павязь творчасці Янкі Сіпакова з папярэдняй літаратурай. Праблема гэтая разглядаецца на шырокім фоне сусветнай і рускай літаратуры («Біблія», «Калевала», «Іліяда», «Адысея», А.С. Пушкін, Ф. Багушэвіч, Янка Купала і інш.).

Аналіз фактычнага матэрыялу дазваляе зрабіць вывад, што Янка Сіпакоў таксама ўнёс значны ўклад у распрацоўку акрэсленай вышэй праблемы, перанёс разгляд гэтых пытанняў са сферы сацыяльна-палітычнай у сферу маральна-філасофскую, заклікаў людзей паверыць у свае магчымасці, шукаць высокі сэнс чалавечага існавання ў вялікім часе.

У параграфе 3.2 – «Паэзія Янкі Сіпакова і Яўгена Еўтушэнкі» – сцвярджаецца думка пра жанравае і ідэйна-тэматычнае падабенства паэзіі двух аўтараў, якія здолелі перайсці ад простага назіральнасці за рэчаіснасцю да яе глыбокага асэнсавання, знайсці заканамернасці ў выпадковым, у звычайным – узвышанае, боскае, дасягнулі высокай ступені канкрэтызацыі, дзякуючы якой і адбыўся ў іх творчасці сінтэз прыватнага і агульнага, мінулага і сённяшняга, факты атрымалі высокі, абагульнены сэнс.

Адрозненне філасофскай лірыкі Янкі Сіпакова і Яўгена Еўтушэнкі заключаецца ў спосабе падачы матэрыялу, у жанрава-пафасным яе вар’іраванні: вершы беларускага паэта больш элегічныя, насычаныя шматлікімі метафарамі, эпітэтамі, перыфразамі, мастацкімі дэталямі, вобразамі-сімваламі, заснаваныя

на адзінстве думкі і пачуцця пры раскрыцці значных праблемаў. Стыль жа рускага паэта менш насычаны тропамі, у ім адсутнічае маштабнае «заглыбленне» думкі ў мастацкую тканіну твора. Адзінства ж лірыкі абодвух паэтаў заключаецца ў паяднанні традыцый класічнай паэтыкі і фальклору і ў актыўным пошуку новых жанравых формаў і сродкаў мастацкай выразнасці.

У параграфе 3.3 – «Жанравая спецыфіка творчасці Янкі Сіпакова» – ідзе размова пра генезіс і эвалюцыю твораў элегічнага, баладнага, адычнага і прытчавага зместу са старажытнасці да нашага часу, прыводзіцца іх класіфікацыя паводле канцэпцыі неаднароднасці лірыкі і ліра-эпасу.

Паказваецца, што яшчэ да пачатку XX стагоддзя склаліся тры асноўныя разнавіднасці **элегіі**: эталагічная або публіцыстычна-заклікавая, медытатыўна-філасофская і апісальна-выяўленчая, якія часта ўзаемадзейнічаюць і дапаўняюць адна адну, але элегічны пафас у іх застаецца.

У творчасці Янкі Сіпакова даволі пашыраная з’ява – эталагічная элегія, прасякнутая не толькі самотай, але і заклікам да абнаўлення жыцця, да пошуку прыгажосці, радасці.

Выяўленча-апісальныя элегіі Янкі Сіпакова цалкам пабудаваныя на прыёмах апісання, аповеду, фіксацыі з’яў рэчаіснасці. У іх лірычны герой замілаваны прыродай, лёгка сумуе, або, наадварот, незадаволены станам прыроды і сусвету, востра адчувае сваю адарванасць ад вечных каштоўнасцей, раз’яднанасць з натуральным, а не віртуальным наваколлем.

Янка Сіпакоў – мастак, які пастаянна ўдасканальвае свой стыль, сваю паэтыку, таму ў яго творчасці заўсёды адбываюцца змены – рух ад простага да складанага. Так, нават ужо ў межах аднаго жанру – элегіі – відавочная паступовая стылёвая эвалюцыя аўтара – ад апісальнасці, выяўленчасці да заглыблення ў сферу свядомага, напружанага асэнсавання рэчаіснасці з мэтай выяўлення яе істотных заканамернасцей, да самааглыблення, медытатыўнасці.

Балада Янкі Сіпакова выступае ў чатырох галоўных разнавіднасцях: як чыста эпічная, калі ў яе аснову пакладзены падзеі, дзеянне; пераважна лірычная, у якой аўтар праз апісанне пачуццяў і перажыванняў героя выяўляе свае адносіны да свету; выразна драматургічная, заснаваная на канфлікце і напружаным дзеянні; і сінтэтычная, якая з’яўляецца вынікам сінтэзу адзнак трох вышэй названых разнавіднасцей твораў. Баладам паэта ўласцівыя гераічны пафас, што вынікае з трагедыйнай калізіі і трагедыйнага сюжэту, а таксама дынамізм, ад якога дзеянне «выходзіць наверх», пераплятаецца з пачуццём, узбагачае і «актывізуе» яго. У жанравых адносінах балады паэта разнастайныя: гэта балады-паданні, балады-легенды, балады-прытчы, балады-казкі, балады-рэфлексіі, балады-думы, балады-песні, балады-споведзі, балады-партрэты і інш. Яны маюць розную форму: могуць быць маналагічнымі, дыялогавымі, выяўленча-апісальнымі.

Ода Янкі Сіпакова – амаль не даследаваная, але вельмі цікавая з’ява. З дапамогай гэтага жанру паэт змог ухваліць не толькі гераічныя ўчынкі і подзвігі людзей, але і даць вывераную, філасофска-значную ацэнку падзеям, засяродзіцца

на агульначалавечых праблемах, узняць шчырыя чалавечыя пачуцці на адпаведную жанравай зададзенасці вышыню.

Адычная лірыка Янкі Сіпакова гераічная і трагічная адначасова, часта ў ёй прысутнічаюць элегічны сум, гімнавая ўзнёсласць, філасофскае разважанне. Ода паэта не такая гучная, як у Анатоля Вярцінскага, ёй уласціва ўхваленне звычайнага чалавека, яго спраў, салдата-змагара і пакутніка, яна гуманістычная, «канкрэтная», эмацыянальная, а не абстрактная і рацыяналістычная.

Прытчы і метафары Янкі Сіпакова нельга назваць чыста мадэрнісцкімі ці постмадэрнісцкімі творамі, як і творы яго папярэдніка позняга Максіма Гарэцкага. Можна хутчэй за ўсё назваць іх творамі, якія, з'яўляючыся на праўдападобнай аснове, «трансфармуюць» яе ў сімвалічную умоўнасць.

Янка Сіпакоў у нашы дні надаў новае дыханне **санету**, адрадіў яго класічныя прынцыпы пабудовы і сімволіку, і ў той жа час паэт пераадолеў даўнія традыцыі, на якія абапіраліся майстры вяскоў санетаў як мастацкай цэласнасці, надаў новае дыханне, здавалася б, нестараўшаму на працягу дзесяцігоддзяў адзінству нават у межах цвёрдых жанравых формаў. Санет Янкі Сіпакова напоўнены меладычнасцю поўнагалосся (дарэчы, гэта адметная рыса старабеларускай і сучаснай беларускай мовы), глыбока філасафічны.

Верлібр Янкі Сіпакова лепш за ўсё перадае філасафічнасць і медытатывнасць, выяўляе важкую аўтарскую думку; большасць яго верлібраў будуюцца на аснове кантраста з ужываннем магчымых сродкаў кампенсатыі традыцыйнай метрыкі і рытмікі (сэнсавага і інтанацыйнага членення твора, аднатыпных сінтаксічных канструкцый, слоў, багацця сімволікі, тропаў, умоўна-вобразнай асацыятыўнасці).

Параграф 3.4 – «Вобразны свет паэзіі мастака» – прысвечаны вывятленню своеасаблівасці вобразнай палітры паэта з прыцягненнем багатага параўнальнага матэрыялу. Паказана шматграннасць функцый слоўна-выяўленчых сродкаў, устанаўліваюцца дамінантныя вобразы-сімвалы, мастацкія дэталі, ролю якіх часта выконваюць і наватворы. Прыём статыстычнага падліку даў нам магчымасць вызначыць агульную эвалюцыю творчасці паэта: ад успрымання жыцця як гармоніі да адчування яго разломнасці, дысгарманічнасці (адсюль і замена «светлых» слоўна-выяўленчых сродкаў «змрочнымі»). Нават назвы вершаў і зборнікаў паэзіі становяцца ў Янкі Сіпакова сімваламі, а хранатоп яго паэзіі падобны на рэалістычную эмблематыку.

Адной з найбольш яркіх асаблівасцяў ранняй паэзіі Янкі Сіпакова з'яўляецца яе павышаная **метафарызацыя**. Падобная сваеасаблівасць лірыкі мастака – вынік індывідуальна-аўтарскага бачання свету, спроба ўзбагаціць і «ушчыльніць» змест твора. Аднак стыль Янкі Сіпакова не перагрувашчаны залішнім ужываннем вобразных сродкаў. У апошнія гады колькасць выкарыстаных тропаў відавочна памяншаецца: паэт рухаецца ад складанага да простага, паглыбляе аналітычны пачатак.

Аналіз «фарбавай» палітры чатырох зборнікаў паэзіі Янкі Сіпакова

(«Дзень», «Веча славянскіх балад», «У поўдзень, да вады», «Вочы ў вочы») сведчыць пра перавагу ў ёй у першых зборніках светлага настрою і раўнавагу радаснага і змрочнага – у пазнейшых. Адсюль можна прыйсці да вываду пра сталенне і гарманізацыю пачуццяў паэта, пра яго паступовае авалодванне магчымасцямі не толькі апісальна-выяўленчай, але і медытатыўнай лірыкі. Статыстыка сведчыць пра багацце слоўна-вобразнай сістэмы паэта, яе энцыклапедычнасць і разнастайнасць і перавагу ў ёй зялёнага колеру. У выніку даследавання многіх аспектаў творчасці Янкі Сіпакова мы прыходзім да наступных вывадаў:

дасягненні Янкі Сіпакова палягаюць у рэчышчы набывкаў філалагічнага (пасляваеннага) пакалення, якое ішло ў сваім развіцці ад веры ў светлую будучыню, рамантычнай настроенасці і на гэтай аснове жанрава-стылявой цэласнасці да расчараванасці, разгубленасці, зняверанасці і – адпаведна – жанрава-стылявой «разамкнёнасці», свабоды пошуку, эксперыментаў. З самага пачатку і да канца паэт (і празаік таксама) застаўся верны прынцыпам апісальна-выяўленчага, метафарычнага пісьма, якое з цягам часу (асабліва выразна з сярэдзіны 80-х гадоў) набывае адзінкі медытатыўнасці, вобразна-сэнсавай неадназначнасці, шматграннасці;

параўнанне творчасці таленавітага майстра з дасягненнямі яго папярэднікаў Янкі Купалы, Якуба Коласа, сучасніка – Яўгена Еўтушэнкі і іншых сведчыць пра невычэрпныя магчымасці мастацтва слова, здольнага аб'ядноўваць (а часам і сінтэзаваць) розныя з'явы, прыкметы, прыёмы лірычнай, эпічнай і драматургічнай словатворчасці, знітоўваюць пачуццё і думку, спалучаць прадметную і асацыятыўную вобразнасць, гарманічны і дысгарманічны пачаткі, знаходзіць у малым – вялікае, словам, тропам, мастацкай дэталлю выказваць найвышэйшыя ісціны, маляваць і спасцігаць глыбінны сэнс чалавечага жыцця;

у адрозненне ад Анатоля Вярцінскага Янка Сіпакоў больш засяроджаны на гістарычнай тэматыцы і тэме будучыні, мае выразны эпічны склад мыслення, а таму і звяртаецца да жанру балады (у яго равесніка больш актыўна «працуе» элегічны жанр), прытчы, да верлібру як спосабу перадачы маштабных думак, абмалёўкі панарамных карцін, стварэння шырокага палатна шматгалосага жыцця;

у Сіпакова пераважаюць апісанне, карціна, сюжэтная сцэнка, слова выконвае функцыю «малявання», бруіцца і пераліваецца сэнсавымі адценнямі, гармонія перасільвае асіметрычны пачатак нават у самых трагедыйных творах. Вярцінскі прыярытэт аддае разважанню, павучанню, свядома «выводзіць» свае творы на дыдактызм, доказнасць;

Янка Сіпакоў у большай ступені, чым яго равеснік Анатоль Вярцінскі, у пазнейшых сваіх творах (празаічныя прытчы і метафары) збліжаецца з мадэрнізмам, шукае новых прынцыпаў пісьма, актыўна ўключае ў сваю мастацкую сістэму ўмоўнасць, яднае рэальнае і віртуальнае, паказвае свет, што распаўся на кавалкі, у змрочных фарбах, становіцца бліжкім да Максіма

Гарэцкага, які ў апошнія гады жыцця пакінуў поўныя смутку, жалю, болю, шкадавання запіскі «Скарбы жыцця» і «Лявоніус Задумекус»;

творчасць Янкі Сіпакова арганічна ўпісваецца ў рэчышча пошукаў слоўнага мастацтва Беларусі XX стагоддзя, якое пераадольвае (пераацэньвае, актыўна трансфармуе) уплыў фальклору, асвойвае набыткі нерэалістычных плыняў – мадэрнізму і постмадэрнізму, паскорана набывае абрысы адной з самых развітых літаратур свету.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

1. Сённяшняя лірыка – з’ява не толькі неаднародна-зменлівая, дынамічна-рухомая, але і, як нам думаецца, у многім сінтэтычная і адначасова цэласная, заснаваная на працэсах «сашчаплення» і «расшчаплення» родава-жанравых прыкметаў. У нашы дні яскрава выявіліся драматызацыя і эпізацыя гэтага роду літаратуры як заканамерныя вынікі працэсаў інтэродавых адносінаў, сведчанне ўзаемапранікнення і ўзаемаўплыву розных спосабаў пераўвасаблення рэчаіснасці ў мастацкія вобразы, творы. Адзначаны механізм родавай і жанрава-відавай інтэграцыі выразна выяўляецца, калі супаставіць творчасць Анатоля Вярцінскага і Янкі Сіпакова па розных аспектах. Даследаванне праблемы ў тэарэтычным плане дае нам магчымасць прызнаць, што сучасная лірыка падзяляецца на тры жанрава-стылявыя плыні: выяўленча-апісальную (блізкую да эпасу), яркі прадстаўнік якой Янка Сіпакоў, эталагічную (бліжэйшую да драма-эпасу), у рэчышчы якой палягае творчасць Анатоля Вярцінскага, і медытатыўную (суб’ектыўна-маналагічную), адзнакі якой выяўляюцца ў творчасці або двух аўтараў [2, 30].

2. Пакаленне шасцідзсятнікаў унесла ў літаратурны працэс агульначалавечыя каштоўнасці, у значнай ступені праігнараваныя ў перадваенныя гады, стварыла цэласную жанрава-стылявую сістэму, «замкнёную» вобразамі-сімваламі «вера», «вернасць», «давер», згарманізаваную ў еднасць грамадзянскай экзальтацыяй, сінтэзам высокага адычнага і трагедычнага, сентыментальнага, баладнага і элегічнага настрояў, павышанай эмацыянальнасцю. Аднак у 80-я гады мастацкая сістэма, у якую сцягнуліся ўсе вектары творчасці паэтаў і празаікаў пакалення шасцідзсятнікаў распалася ў выніку выключэння з яе галоўнага звяна – ідэалагічных арыенціраў, упэўненасці ў дасягненні пазітыўных вынікаў, што прывяло да жанравых (ода, гімн, рамантычная замалёўка – элегія, верш-скарга, жалба, медытацыя – ода-абвяржэнне, пратэст, малітва, прытча, метафара), пафасных (радасць, вера ў будучыню – расчараванне – зняверанасць) і вобразных (гарманічная карціна – псіхалагізаваная карціна – сінтэз малюнкавасці і філасофскіх сентэнцый – асацыятыўная вобразнасць, сінтэз малюнкавасці і абагуленасці) эвалюцыйных зменаў у іх творчасці [3, 4, 6, 8, 20, 24, 28, 30].

3. Анатоль Вярцінскі і Янка Сіпакоў у сваіх пошуках арыентаваліся на творчае засваенне лепшых дасягненняў, выпрацаваных Адамам Міцкевічам,

Янкам Купалам, Якубам Коласам, Максімам Танкам, Нілам Гілевічам [5, 7, 10, 19, 21, 27, 28, 29]. Творчасць мастакоў – гэта заўсёды лучнасць канкрэтных і агульных, індывідуальных і агульначалавечых каштоўнасцей, якія палягаюць за межамі «малога часу», сведчанне напаўнення новым зместам, тэматыкай і ўвасаблення ў новую жанравую форму здабыткаў папярэднікаў [1, 12, 16, 17, 22, 24]. Анатоль Вярцінскі і Янка Сіпакоў уважліва ставяцца да фальклору, выкарыстоўваючы ў сваёй творчасці часткова язычніцкае светаўспрыманне, мадэліруючы неарэчаіснасць па законах, здаўна ўласцівых народна-вобразнаму мастацтву.

4. Анатоль Вярцінскі – яркі прадстаўнік «паэзіі думкі», яго лірыка – гарманічная, цэласная мастацкая сістэма, звязаная з рэалізацыяй галоўнай задачы эталагічнага (норавапісальнага), у сваёй аснове дыдактычна-павучальнага мастацтва слова, якое развівалася здаўна і развіваецца зараз у рэчышчы традыцый красамоўнай рыторыкі і скіраванае найперш на выхаванне чалавека як асобы [3, 4, 6, 13, 20]. Для «афармлення» падобнай змястоўнай і стылявой асаблівасці сваёй творчасці паэт часцей за ўсё карыстаецца наступнымі мастацкімі прыёмамі: паўтаральнасцю галоўных тэзісаў для большай доказнасці выказвання, вылучэннем на першую пазіцыю аналітычнай думкі, размоўнасцю як важнейшым кампанентам формы падачы думкі [14]. Паэт паспяхова працягвае і развівае ў сваіх творах традыцыі, выпрацаваныя Янкам Купалам, Максімам Танкам, рускім паэтам Яўгенам Вінакуравым. З мэтай гарманічнага сумяшчэння ў сваіх вершах прэвалюючай думкі і падпарадкаванага ёй пачуцця паэт абірае такія жанры, як медытатыўная элегія, гімн, ода, верш-заклік, прытча, і ў той жа час шукае прамежкавыя жанравыя формы, утварае іх на аснове спалучэння прыёмаў пісьма класічных родаў літаратуры [17, 23]. У вобразным свеце Вярцінскага пераважае мыслёва-абстрактнае асэнсаванне і перасатварэнне рэчаіснасці: думка цэніцца вышэй пачуцця, яе рух «квардыжаецца» дзеяслоўнымі метафарами, амаль поўнасцю адсутнічаюць эпітэты, шмат увагі надаецца алітэрацыі, паўторам, кампазіцыя твораў тэзісуальная, часта выкарыстоўваецца аплікацыя як стылістычны прыём. Вобразы-симвалы паэта нясуць на сабе водбліскі зместу старадаўніх архетыпаў, перасатвораных нашым сучаснікам у адпаведнасці з нацыянальнай ментальнасцю [8].

5. Янка Сіпакоў паспяхова паяднаў у сваіх лепшых вершах апісальна-выяўленчы і медытатыўны пачаткі, традыцыі, выпрацаваныя Янкам Купалам, Якубам Коласам, Максімам Гарэцкім і іншымі мастакамі слова, у прыватнасці, рускім папличнікам Яўгенам Еўтушэнкам [5, 8, 27, 28]. Яго паэзія і проза вызначаюцца стылявой і жанравай разнастайнасцю: спалучэннем рэалістычнага, рамантычнага і мадэрнісцкага пачаткаў (у 80 – 90-я гады), суіснаваннем лірычных замалёвак з ліра-эпічнымі жанрамі (балада), схільнасцю да філасофскага роздуму, узаемазвязанасцю і ўзаемаабумоўленасцю градацыі паняццяў «думка» – «слова» – «вобраз» [16, 22]. Янка Сіпакоў – адзін з яскравых прадстаўнікоў выяўленча-апісальнага з адзнакамі медытатыўнасці

стылю ў сучаснай паэзіі, для якога характэрнае пашыранае выкарыстанне традыцыйных жанраў і жанравых формаў: балады, медытатыўнай элегіі, оды, санета, метафары і прытчы [1, 9, 10, 11, 19, 22]. У мастацкім свеце паэта пераважае пачуццёва-канкрэтны пачатак, калі пачуццё ўспрымаецца як неад’емны кампанент думкі, перадумова для ўзнікнення змястоўнасці твора, што надае мове паэта асаблівую выразнасць, пластычнасць, малюнкавасць, экспрэсіўнасць [16]. Я. Сіпакоў карыстаецца не толькі метафарамі, рознымі паводле структуры (простыя, складаныя, разгорнутыя), функцыі і ступені вобразнасці (экспрэсіўныя, нейтральныя, ацэначныя, сталыя), выражанымі рознымі часцінамі мовы, але і эпітэтамі, перыфразамі, параўнаннямі, сэнс якіх раскрываецца ў мікра-, макра- і звышкантэксте [18]. У сваіх вершах паэт ужывае шматлікія наватворы з мэтай больш дакладнага, вобразнага акрэслівання дамінантных прыкметаў прадметаў і з’яў, надання ім трапнай характарыстыкі [15, 26]. Аналіз «колеравага» афармлення паэзіі Янкі Сіпакова сведчыць пра перавагу ў ёй у першых зборніках светлага настрою (60% «светлых» фарбаў, 30% – пераходных, 10% – цёмных), раўнавагу радаснага і змрочнага ў наступных (50% на 50%) і перавагу чорнага колеру ў творах пра наступствы Чарнобыля, экалагічнай катастрофы з вобразам-архетыпам Змроку ў цэнтры [12, 15]. Паэт – сапраўдны майстар мастацкай дэталі і ўмоўнай асацыятыўнасці, якія заключаюць у сабе адзнакі сімвалізму, знакавасці і сведчаць пра сувязь агульнага і адзінага, знешняга і ўнутранага, рэчыўнага і абстрактнага ў мастацтве слова [29]. Майстэрства і непаўторнасць Сіпакова-паэта ў многім вырастае з даверу да рэчыўнай дэталі, з аднаго боку, і выкрэслівання з яе высокага, рамантычнага, нейкага нябачнага для чытача зместу. Нябачнае часта пераліваецца ў слова-вобраз, удзейнічае на нас і зрокавым, і гукавым, і, канешне ж, – сэнсавым значэннем. Структурна паэзія Янкі Сіпакова арганізуюцца ў цэласнасць вобразамі-архетыпамі Сонца, Зямлі, Поўдня, Дня, Вяды. А паэзія 80 – 90-х – вобразамі-архетыпамі Цемры і Болю. Падобная змястоўная палярызацыя абумовіла і наступныя складнікі творчасці нашага беларускага паэта і яго рускага сучасніка Яўгена Еўтушэнкі: паэтыку жанраў (ода, гімн, урачысты верш паступова заменяюцца баладай, элегіяй, прытчай, метафарай трагедычнага зместу), паэтыку рытмікі і інтанацыі (лёгкай, мажорнай, даволі аднамернай ў першых зборніках – ускладненая, абцяжараная паўзамі, рытарычнымі выгукамі, звароткамі ў пазнейшых) [3, 4, 6].

6. Асноўная асаблівасць стыляў Анатоля Вярцінскага і Янкі Сіпакова, якая яднае іх, – «гуманізацыя» зместу і формы творчасці, таму кожная дэталё знешняга свету, кожны зрух у душы лірычнага героя «нанізваюцца» на стрыжань чалавекалюбства. У лірыцы паэтаў у кожным вершы распавядаецца рэцыпіентам пра агульначалавечыя каштоўнасці з выхадам на маштабна-абагулены аналіз і паглыбленую ацэнку жыцця чалавека, грамадства і прыроды ў «касмічным» маштабе, у святле вечных праблем жыцця і смерці, узаемаадносін паміж цэлым і часткамі, на паказ глыбокіх і шматгранных сувязей рэчаў, прадметаў, з’яў, пошук ісціны, што палягае ў памежжы Добра і

Зла, Жыцця і Смерці, Любоўі і Нянавісці. Агульначалавечыя і нацыянальныя па змесце, філігранныя па форме лепшыя творы паэтаў перажылі «малы час» і накіравалі энергію ў «час вялікі» [13, 21, 25, 27]. І разам з тым індывідуальныя стылі двух аўтараў маюць многа рысаў адрознення: філасофскі аналітызм і эмацыянальная пачуццёвасць; бязобразнасць, графічнасць і метафарычнасць, маляўнічасць; строгая замкнёнасць у межах доказнасці, размоўнасці, лагічнай пабудовы верша і эстэтычная свабода роздуму, пачуцця, вольная кампазіцыя твораў, тонкасць і шырыня асацыяцый (А. Вярцінскі і Я. Сіпакоў адпаведна). Янка Сіпакоў – майстар выяўленча-апісальнай лірыкі, мастацкай дэталі, яркага тропу, новатвору, гукавой інструментарыі. Ён не свядома дыдактычны, як Анатоль Вярцінскі, бо эталагічная аснова яго лірыкі «перакрываецца» цэласным, канкрэтным малюнкам. Ён бывае публіцыстычны, але зноў зыходзіць з прынцыпаў выяўленчага пісьма: факт, эпізод, малюнак без аўтарскіх каментарыяў уздзейнічаюць на чытача, выклікаюць у яго свядомасці тыя ж перажыванні, што і ў свядомасці аўтара, позіркі якога спыніўся менавіта на гэтых, а не іншых фактах і эпізодах. Адным словам, складваецца сітуацыя, пры якой выразна выяўляецца адзінства супрацьлегласцей, што якраз і сталася вядучай заканамернасцю літаратурнага працэсу XX стагоддзя, асабліва 80 – 90-х гадоў [2].

СПІС АПУБЛІКАВАНЫХ ПРАЦ ПА ТЭМЕ ДЫСЕРТАЦЫІ

Артыкулы ў навуковых і навукова-метадычных часопісах

1. Гоўзіч І. М. Элегія ў творчасці Янкі Сіпакова // Веснік Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава. – № 3(25). – Віцебск, 2002. – С. 88 – 94.
2. Гоўзіч І. М. Жанрава-стылёвая шматграннасць сучаснай філасофскай лірыкі // Веснік БДУ. Серыя 4: Філалогія. Журналістыка. Педагагіка. – Мінск: БДУ, 2002. – № 3. – С. 13 – 19.
3. Гоўзіч І. М. Паэзія першага пасляваеннага пакалення (Матэрыял для аглядавых тэм па беларускай літаратуры ў IX і XI класах) // Беларуская мова і літаратура. – 2002. – № 4. – С. 95 – 104.
4. Гоўзіч І. М. Паэзія першага пасляваеннага пакалення (Матэрыял для аглядавых тэм па беларускай літаратуры ў IX і XI класах) // Беларуская мова і літаратура. – 2003. – № 1. – С. 116 – 125.
5. Гоўзіч І. М. Максім Гарэцкі і Янка Сіпакоў: да праблемы стылёвага падабенства // Роднае слова. – 2003. – № 2. – С. 16 – 19.
6. Гоўзіч І. М. Паэзія першага пасляваеннага пакалення (Матэрыял для аглядавых тэм па беларускай літаратуры ў IX і XI класах) // Беларуская мова і літаратура. – 2003. – № 2. – С. 122 – 127.
7. Гоўзіч І. М. Насустрач святлу... Да праблемы празрэння народа ў творчасці Янкі Купалы і Янкі Сіпакова // Роднае слова. – № 7. – 2003 – С. 17 – 21.

Артыкулы ў зборніках навуковых артыкулаў

8. Говзич И. Н. Не имеем морального права молчать: поэзия послевоенного (филологического) поколения // В мире литературы (Научно-популярное издание). – Выпуск 3. – Брест, 2002. – С. 16 – 40.

Матэрыялы канферэнцый

9. Гоўзіч І. М. Адметнасць адычнага жанру ў паэзіі Янкі Сіпакова // Канцэптуальныя пытанні развіцця мовы, літаратуры і мастацтва ў святле праблем адраджэння культуры і духоўнасці беларускага народа // Зборнік матэрыялаў Рэспубліканскай навуковай канферэнцыі (Мазыр, 23 – 24 красавіка, 1998 г.). – Мазыр: Мазырскі ДПІ, 1998. – С. 240 – 243.
10. Гоўзіч І. М. Балады Адама Міцкевіча і Янкі Сіпакова: параўнальны аналіз // Асоба і творчасць А. Міцкевіча ў кантэксце сусветнай культуры: Матэрыялы Міжнароднай навукова-тэарэтычнай канферэнцыі, прысвечанай 200-годдзю з дня нараджэння Адама Міцкевіча (Брэст, 11 – 12 сакавіка 1998 г.). – Брэст: БрДУ, 1999. – С. 171 – 177.
11. Гоўзіч І. М. Санет як прыкмета высокай культуры творчасці Янкі Сіпакова // Актуальныя праблемы выкладання літаратуры ў сярэдняй і вышэйшай школе: Матэрыялы Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі (Гродна, 11 мая 1999 г.). – Гродна: ГрДУ, 1999. – С. 91 – 95.
12. Гоўзіч І. М. «Чысцінёй святліцца слова...» (Купалавы вобразатворчыя традыцыі ў лірыцы Янкі Сіпакова) // Міжнародныя

- Купалаўскія чытанні: Матэрыялы навуковай канферэнцыі (Гродна, 25 – 27 лістапада 1997 г.). – Гродна: ГрДУ, 1999. – С. 179 – 186.
13. Гоўзіч І. М. «Высокае неба ідэала...»: назіранні над стылем Анатоля Вярцінскага // Мова і літаратура ў сярэдняй і вышэйшай школе: Актуальныя праблемы выкладання: Матэрыялы Рэспубліканскай навуковай канферэнцыі (Гродна, 27 красавіка 2000 г.). – Гродна: ГрДУ, 2000. – С. 257 – 261.
14. Гоўзіч І. М. Паэзія А. Вярцінскага ў сістэме эстэтычных каштоўнасцей, створаных філалагічным пакаленнем // Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай: Матэрыялы IV Міжнароднай навуковай канферэнцыі (Мінск, 12 – 14 кастрычніка 1999г.). У 2 ч. Ч. 1. – Мінск: БДУ, 2000. – С. 65 – 67.
15. Гоўзіч І. М. Паэзія Янкі Сіпакова: да праблемаў каляровага афармлення і словатворчасці // TERRA ALBA: I. Актуальныя праблемы беларускага літаратуразнаўства (Магілёў, 25 – 26 сакавіка 1999 г.). – Магілёў: Таварыства «Брама», 2000. – С. 169 – 174.
16. Гоўзіч І. М. Паэзія Янкі Сіпакова: шлях удасканалення класічных традыцый // «Я ліру посвятил народу своему...»: Сборник научных материалов, посвящённых 200-летию со дня рождения А. С. Пушкина (Брест, 22 – 23 октября 1999 г.). – Брест: БрГУ им. А.С. Пушкина, 2000. – С. 154 – 156.
17. Гоўзіч І. М. У рэчышчы Купалавых традыцый: да праблемы жанрава-стылёвай своеасаблівасці паэзіі прадстаўнікоў філалагічнага пакалення // Рэспубліканскія Купалаўскія чытанні: Матэрыялы навуковай канферэнцыі (Гродна, 27 кастрычніка 1999 г.). – Гродна: ГрДУ, 2000. – С. 117 – 122.
18. Гоўзіч І. М. Некаторыя аспекты вобразнасці ў паэзіі Янкі Сіпакова. Метафара як прыём суб'ектыўнага перасатварэння свету // Мастацкі вобраз: генезіс, эвалюцыя, сучасны стан: Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі (Брэст, 28 – 30 верасня 2000г.). – Брэст: БрДУ імя А. С. Пушкіна, 2001. – С. 53 – 57.
19. Гоўзіч І. М. Адзнакі медытатыўнасці ў «малой прозе» Максіма Гарэцкага і Янкі Сіпакова // VII Гарэцкія чытанні (Мінск, 2 – 3 чэрвеня 1998г.): Матэрыялы дакладаў і паведамленняў на Сёмых, Восьмых, Дзевятых, Дзесятых чытаннях. – Мінск: Беларускае таварыства «Хата», 2002. – С. 34 – 39.
20. Гоўзіч І. М. Гэтага нельга не ўлічваць (Пра два жанрава-стылявыя пачаткі ў паэзіі прадстаўнікоў філалагічнага пакалення // Традиционное и новаторское в преподавании литературы в школе и вузе: Материалы Международной научной конференции (Брест, 20 – 21 ноября 2001 года). – Ч.1. – Брест: БрГУ им. А. С. Пушкина, 2002. – С. 74 – 78.
21. Гоўзіч І. М. Матыў «вiдушчыя – невiдушчыя» і яго мастацкая рэалізацыя ў творчасці Янкі Купалы і прадстаўнікоў філалагічнага пакалення // Матэрыялы Міжнароднай навукова-тэарэтычнай канферэнцыі (Мінск, 3 – 4 кастрычніка 2002 года). – Мінск: Бел. навука, 2002. – С. 55 – 60.
22. Гоўзіч І. М. Прытчападобнасць як адзін з асноўных мастацкіх прыёмаў у творчасці Максіма Гарэцкага і Янкі Сіпакова // VIII Гарэцкія чытанні (Пінск, 16 – 18 чэрвеня 1999 г.): Матэрыялы дакладаў і паведамленняў

на Сёмых, Восьмых, Дзевятых, Дзесятых чытаннях. – Мінск: Беларускае таварыства «Хата», 2002. – С. 166 – 170.

23. Гоўзіч І. М. Стыль Анатоля Вярцінскага як адметная мастацкая сістэма // Рэспубліканскія Купалаўскія чытанні: Матэрыялы канферэнцыі (Гродна, 24 кастрычніка 2001 года). – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 184 – 189.

24. Говзич И. Н. Творчество белорусских поэтов – представителей филологического поколения в контексте проблем романтизма // Мир романтизма (X Гуляевские чтения). Выпуск 7 (31): Материалы Международной научной конференции (Тверь, 12 – 15 сентября 2002 года). – Тверь: Твер. гос. ун-т, 2002. – С. 264 – 271.

25. Гоўзіч І. М. Шляхі мастацкай рэалізацыі ідэі нацыянальнага адраджэння ў творчасці Ніла Гілевіча і Янкі Сіпакова // Янка Купала і праблемы беларускага самапазнання (V Міжнародныя Купалаўскія чытанні): Матэрыялы навуковай канферэнцыі (Мінск, 7 – 8 снежня 2000 года). – Мінск: «Беларускі кнігазбор», 2002. – С. 103 – 110.

26. Гоўзіч І. М. Янка Сіпакоў – словатворца // Культура мовы і грамадства: Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі (Мінск, 5 – 6 снежня 2002 года). – Мінск: БДПУ, 2002. – С. 39 – 43.

27. Гоўзіч І. М. Агульнаначалавечыя матывы ў творчасці Максіма Танка і Янкі Сіпакова // Максім Танк і сучасны літаратурны працэс: Матэрыялы Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі (Мінск, 17 – 18 верасня 2002 года). – Мінск: БДПУ, 2003. – С. 46 – 48.

28. Гоўзіч І. М. Вяртанне да Купалы. Пра сістэму каштоўнасцей філалагічнага пакалення // Янка Купала і еўрапейскі літаратурны працэс: Матэрыялы VI Міжнародных Купалаўскіх чытанняў (Мінск, 4 – 5 ліпеня 2002 г.). – Мінск, 2002. – С. 121 – 128.

29. Гоўзіч І. М. Мастацкая дэталі і сімвалы ў паэзіі Якуба Коласа і Янкі Сіпакова // Наша класіка: традыцыі, наватарства, яе сучасная інтэрпрэтацыя ў ВНУ і школе: Матэрыялы Рэспубліканскай навуковай канферэнцыі (Брэст, 23 – 24 снежня 2002 года). – Брэст: БрДУ, 2003. – С. 25 – 30.

30. Гоўзіч І. М. У кантэксце часу: Жанрава-стылёвыя пошукі паэтаў – прадстаўнікоў «філалагічнага» пакалення // Навукова-педагагічная і літаратуразнаўчая спадчына акадэміка М. А. Лазарука: Матэрыялы мемарыяльных навуковых чытанняў (Мінск, 4 кастрычніка 2001 г.). – Мінск: НІН, 2003. – С. 168 – 175.

РЭЗЮМЕ ГОЎЗІЧ ІРЫНА МІКАЛАЕЎНА

Жанрава-стылявая спецыфіка творчасці Анатоля Вярцінскага і Янкі Сіпакова

Ключавыя словы: *род, жанр, родава-жанравая дыфузія, стыль, жанравыя формы, літаратурны працэс, традыцыі і наватарства, філалагічнае пакаленне, элегія, ода, балада, прытча, санет, верлібр, жанрава-стылявая неаднароднасць лірыкі, ліра-эпас.*

Аб’ект даследавання – ліра-эпічныя і лірычныя творы Янкі Сіпакова і Анатоля Вярцінскага пераважна малых формаў, у асобных выпадках выкарыстаны назіранні над праявімі прытчамі і метафарамі Янкі Сіпакова. Аналізуюцца творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Гарэцкага, Максіма Танка, Пімена Панчанкі, Яўгена Вінакурава, Яўгена Еўтушэнкі ў межах, запатрабаваных разглядам канкрэтных праблем творчасці пачатку ХХ стагоддзя.

Прадмет даследавання – жанравая, стылявая і вобразная адметнасць лірыкі і ліра-эпасу Янкі Сіпакова і Анатоля Вярцінскага, паказ аднолькавасці і непадобнасці стылявых манер двух арыгінальных аўтараў, вызначэнне дамінантных прыёмаў пісьма прадстаўнікоў філалагічнага пакалення, месца іх набыткаў у слоўным мастацтве ХХ стагоддзя.

Мэта даследавання – вызначэнне гістарычна абумоўленага падабенства і адрознення творчасці Янкі Сіпакова і Анатоля Вярцінскага, іх ролі ў стварэнні асноўных каштоўнасцей і набыццях сваёасаблівага аблічча літаратурнаму працэсу ХХ стагоддзя.

Метады даследавання – сістэмна-тыпалагічны, комплексны падыход да аналізу літаратурна-эстэтычных з’яў, выкарыстанне дасягненняў кампаратывістыкі, герменеўтыкі, тыпалогіі, параўнальна-гістарычнага літаратуразнаўства.

Навуковая навізна атрыманых вынікаў: упершыню прадстаўлена як адзінае па ідэяна-эстэтычнай скіраванасці, жанрава-стылёвых пошуках філалагічнае пакаленне літаратараў; творчасць таленавітых мастакоў слова пастаўлена ў кантэкст творчасці іх папярэднікаў – Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Гарэцкага і сучаснікаў – «прадстаўнікоў старэйшага пакалення» – Максіма Танка, Пімена Панчанкі і інш.; упершыню параўноўваецца творчасць беларускіх паэтаў з творчасцю рускіх паэтаў-равеснікаў па тэматычных, вобразных, жанрава-стылявых параметрах.

Матэрыялы і вынікі даследавання могуць быць выкарыстаны выкладчыкамі роднай і рускай літаратур для падрыхтоўкі агульных лекцыйных (аглядавыя тэмы) і спецыяльных курсаў у ВНУ, настаўнікамі на ўроках беларускай і рускай літаратур, студэнтамі-філолагамі пры напісанні дыпломных і курсавых даследаванняў.

РЕЗЮМЕ

ГОВЗИЧ ИРИНА НИКОЛАЕВНА

Жанрово-стилевая специфика творчества Анатолия Вертинского и Янки Сипакова

Ключевые слова: *род, жанр, родово-жанровая диффузия, стиль, жанровые формы, литературный процесс, традиции и новаторство, филологическое поколение, элегия, ода, баллада, притча, сонет, верлибр, жанрово-стилевая неоднородность лирики, лиро-эпос.*

Объект исследования – лиро-эпические и лирические произведения Янки Сипакова и Анатолия Вертинского преимущественно малых форм, в некоторых случаях используются наблюдения над прозаическими притчами и метафорами Янки Сипакова. Анализируются произведения Янки Купалы, Якуба Коласа, Максима Горьцкого, Максима Танка, Пимена Панченко, Евгения Винокурова, Евгения Евтушенко в рамках, определенных рассмотрением конкретных проблем творчества шестидесятников.

Предмет исследования – жанровое, стилевое и образное своеобразие лирики и лиро-эпоса Янки Сипакова и Анатолия Вертинского, показ схожести и отличия стилизованных манер двух оригинальных авторов, определение доминантных приемов письма представителей филологического поколения, места их достижений в словесном искусстве XX столетия.

Цель исследования – определение исторически обусловленного подобия и различия творчества Янки Сипакова и Анатолия Вертинского, их роли в создании основных ценностей и придании своеобразного облика литературному процессу XX века.

Методы исследования – системно-типологический, комплексный подход к анализу литературно-эстетических явлений, использование новейших достижений компаративистики, герменевтики, типологии, сравнительно-исторического литературоведения.

Научная новизна полученных результатов: впервые представлено как единое по идейно-эстетической направленности, жанрово-стилевым поискам филологическое поколение литераторов; творчество талантливых художников слова поставлено в контекст творчества их предшественников Янки Купалы, Якуба Коласа, Максима Горьцкого и современников – «представителей старшего поколения» – Максима Танка, Пимена Панченко и др.; впервые сравнивается творчество белорусских поэтов с творчеством русских поэтов-ровесников по тематическим, образным, жанрово-стилевым параметрам.

Материалы и результаты исследования могут быть использованы преподавателями национальной и русской литературы при подготовке обзорных лекций и спецкурсов в вузах, учителями на уроках русской и белорусской литературы, студентами-филологами при написании дипломных и курсовых работ.

THE RESUME

HOUZICH IRINA NICKOLAEYNA

Genre-style specifics Anatole Vertinsky and Yanka Sipakov creative activity

Key words: *a sort, a genre, sorto-genred diffusion, style, genre forms, literary process, traditions and innovation, philological generation, elegy, an ode, a ballad, a parable, a sonnet, a free verse, genre-styled heterogeneity of lyrics, the lyro-epos.*

Object of research – lyro-epos and lyrical works of Yanka Sipakov and Anatole Vertinsky of small forms, in some cases are used supervision above prosaic parables and metaphors of Yanka Sipakov. Works of Yanka Kupala, Yakub Kolas, Maxim Gorky, Maxim Tank, Pimen Panchenko, Eugeny Vinokurov, Eugeny Evtushenko in the frameworks determined by consideration of concrete problems are analyzed.

Subject of research – genre, style and figurative originality of lyrics and lyro-epos of Yanka Sipakov and Anatole Vertinsky, display of similarity and difference of style manners of two original authors, definition of prepotent methods of writing of representatives of philological generation, a place of their properties in verbal art of XX century.

The purpose of research – definition of historically caused similarity and distinction in works of Yanka Sipakov and Anatoly Vertinsky, their role in creation of the basic values and giving an original shape to literary process of XX century.

Methods of research – the system-typical, complex approach to the analysis of the literary-aesthetic phenomena, use of advanced achievements of comparativistics, hermeneutics, typology, comparative-historical literary criticism.

Scientific novelty of the received results: for the first time the philological generation of writers is submitted as united in an ideological-aesthetic orientation and genre-style searches; works of gifted masters of a word is put in a context of creativity of their predecessors Yanka Kupala, Yakub Kolas, Maxim Gorky and contemporaries – «representatives of the senior generations» – Maxim Tank, Pimen Panchenko, etc. for the first time creativity of the Byelorussian poets is compared to creativity of Russian poets – coevals on thematic, figurative, genre-style parameters.

Materials and results of research can be used by teachers of National and Russian literatures by preparation of survey lectures and special courses in high schools, by teachers at lessons of Russian and Byelorussian literatures, by students-philologists at writing their degree and course works.